

/de bergen in de kunst

Er wordt wel eens gesuggereerd dat sport en kunst geen gemeenschappelijke noemer hebben. Kunst doet beroep op de spirituele nieuwsgierigheid van de mens, roept emoties op en streeft naar een esthetisch evenwicht. Sport en avontuur tasten naar de fysieke en mentale grenzen van het menselijk lichaam. Géén van deze eigenschappen lijken dus gemeenschappelijk, en toch. In het oude Griekenland was sport de hoogste vorm van lichaamscultuur en de sportieve helden werden esthetisch vereeuwigd in steen of brons. Heroïsche wedstrijden werden als beeldverhalen weergegeven op friezen, kruiken en borden.

Wie aan bergsport doet, kan niet om de esthetiek van de bergen heen. Het gebergte is de natuur in haar oervorm en de exploratie hiervan kan als een brug werken tussen de fysieke activiteit en het vinden van ons emotioneel evenwicht. De beleving van het gebergte heeft dus onweerlegbaar ook een meditatieve kant. Tot rust komen, de schoonheid ontdekken, ze koesteren en ze bewaren. "Zen" worden. Sport en kunst hebben dus meer raakpunten dan we zouden denken, met de filosofie als tussenschakel.

Lange tijd was de schilderkunst in de lage landen enkel de weergave van het eigen landschap. In de moderne tijd, voor alle duidelijkheid begint die met de renaissance, duiken in de werken van Vlaamse en Hollandse meesters voor het eerst berglandschappen op. Pieter Brueghel de Oude schilderde landelijke taferelen uit het Pajottenland met het kerkje van Sint-Anna-Pede alomtegenwoordig, maar tegelijk ook met indrukwekkende bergen in de achtergrond. Vanaf de Renaissance trokken kunstenaars immers op studiereis naar Italië om in Milaan, Rome en Firenze zowel de oude als de nieuwe kunstvormen te bestuderen. Zij staken de Alpen over via het voetpad van de Gothard of, meestal, via de Brennerpas. Deze laatste kon al heel vroeg bereiden worden met paard en koets. Die bergpassen maakten grote indruk op de reizigers van toen. Er zijn talloze handschriften gekend waarin de kunstenaars hun indrukken beschreven tussen die nooit geziene bergen. Eens terug in eigen land gebruikten ze de vele schetsen die ze onderweg maakten als documentatie voor hun schilderijen. En die bergen werden erg populair bij de opdrachtgevers van toen.

We maken een sprong in de tijd naar het midden van de negentiende eeuw, de tijd van de industriële revolutie, van de kolonisatie en grote ontdekkingsreizen. In het Victoriaanse Engeland was er een klasse die haar welstand wat graag etaleerde. Zo maakte het "kuren" in die tijd grote opgang. Wie het zich kon veroorloven, boekte gezondheidsreizen naar plaatsen waar de natuur erg mild was voor lichaam en geest. Niet alleen naar Bath of naar Biarritz, men reisde ook graag naar de bergen. Het ontluikende toerisme in Zwitserland speelde daar graag op in. Mondaine plaatsen kregen een promenade en een "Kursaal" en in enkele afgelegen bergdorpen verrezen al ware luxehotels. Die nieuwe infrastructuur moest natuurlijk nog worden gepromoot bij de potentiële klanten

en aangezien de fotografie nog niet bestond, werden hiervoor kunstenaars ingezet. Hun aquarellen en gravures moesten een aantrekkelijk beeld geven van het aanbod in de catalogi van de reisorganisatoren. Zo werden enkele kunstenaars avonturiers en sommige avonturiers zelfs kunstenaars.

In 1860 werd de jonge Edward Whymper (1840 Londen – 1911 Chamonix) vanuit Engeland naar de Alpen gestuurd door William Longman, uitgever van reisgidsen.

De jonge Whymper was een gedreven tekenaar en graveur. Hij was eigenlijk gedreven in alles wat hij deed. Longman bewonderde Whymper's werk en had dringend beelden van de Alpen nodig, vooral van de Dauphiné. In die tijd was er ook grote wetenschappelijke belangstelling voor de bergen en Whymper kon Prof. Bonney's expeditie vergezellen naar de top van de Mont Pelvoux, toen nog aanzien als de hoogste top van de Alpes du Dauphiné. De expeditie raakte niet op de top, maar Whymper keerde er in 1861 terug en beklom als eerste de Pelvoux (3946 meter meterm) als eerste waarbij hij ook ontdekte dat de naastliggende Barre des Ecrins (4102 meter meterm) hoger was. Men kan dit moment zien als het begin van een carriërewissel in het hoofd van de jonge Brit. Na zijn succes op de Mont Pelvoux trok Whymper naar Zwitserland waar hij zowel in Berner Oberland als in Wallis werkte. Daar raakte hij mettertijd in de ban van die ene berg die je vanuit geen enkele vallei kon zien, behalve vanuit het dorpje Zermatt.

Het lag in de geest van de tijd om alles te ontdekken wat nog onbekend was en zo raakte Whymper letterlijk bezeten van de Matterhorn. Aanvankelijk omwille van zijn absolute schoonheid, die hij vastlegde in talrijke tekeningen, maar ook omdat dit veruit de enige vierduizender was die nog niet werd beklommen. Het vervolg is geschiedenis. Na acht mislukte pogingen bereikte het team van Whymper op 14 juli 1865 als eerste de top met een noodlottige afdaling er op volgend. Whymper zou één van de belangrijkste bergbeklimmers van zijn generatie worden, maar hij bleef ook altijd verder tekenen (om den brode) en tot aan zijn dood verzamelde hij elke zomer accurate gegevens voor de reizen klimgidsen die hij zelf was gaan uitgeven. Als kunstenaar is hij de geschiedenis in gegaan als een goed illustrator.

Nog steeds in Zwitserland, maar nu een halve eeuw later, werd toerisme een belangrijke industrie. Zwitsers waren zich bewust van die nieuwe goudader en hadden gestaag hun spoorwegennet uitgebouwd, vaak door idyllische landschappen met duizelingwekkende brugconstructies. We staan nu aan het begin van de twintigste eeuw, de ingenieurswetenschappen openen nieuwe mogelijkheden en het wordt een uitdaging om de trein zowel onder als door de bergen te laten rijden. In de kunst heerst de Art Deco en de illustratoren gingen deze nieuwe stijl graag omarmen. Uit die tijd dateren de iconische posters van de Zwitserse spoorwegen en de beste illustratoren werden hiervoor aangetrokken. Kunst stond alweer in dienst van de reclame met de bergen als onderwerp.

Er waren ook enkele kunstenaars die geheel uit eigen beweging het avontuur opzochten om de bergwereld te ontdekken. De werken van Caspar Wolf (1735-1783) zijn interessante getuigenissen van de bergwereld van toen, met documentaristische waarde. Wolf was een meubelmaker die uit drang en fascinatie de bergen in trok. De Noor Peder Balke (1804-1887) voer in de zomer van 1828 op eigen initiatief rond de Noordkaap. In die tijd geen evidente bootreis met grote gevaren. Balke verwerkte zijn observaties en schetsen gedurende jaren in zijn latere schilderijen met indrukwekkende bergformaties en de woeste poolzee op de voorgrond. Ferdinand Hodler (1853-1918) groeide op in Grindelwald en Genève en verwerkte de bergwereld tot impressionistische observaties.

Voor de echte kunstliefhebbers lopen er enkele uitzonderlijke tentoonstellingen met bergen als hoofdthema.

- **Retrospectieve Peder Balke in de National Gallery te Londen, tot 12 april 2015**
www.nationalgallery.org.uk
- **Ferdinand Hodler in Kunsthaus te Zürich, tot 26 april 2015.**
www.kunsthhaus.ch
- **Het grootste deel van Wolf's oeuvre bevindt zich in het Kunsthaus in Aarau.**